

KATEGORYZACJA POJĘCIA TOŻSAMOŚCI W PERSPEKTYWIE SPOŁECZNO-KULTUROWEJ

CATEGORIZATION OF THE CONCEPT OF IDENTITY IN A SOCIO-CULTURAL PERSPECTIVE

Aneta Nowicka^{1(B-F)}

¹Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

¹The John Poul II Catholic University in Lublin, Poland

Nowicka, A. (2021). Kategoryzacja pojęcia tożsamości w perspektywie społeczno-kulturowej / Categorization of the concept of identity in a socio-cultural perspective, *Rozprawy Społeczne / Social Dissertations*, 15(3), 10-27. <https://doi.org/10.29316/rs/140418>

Wkład autorów/
Authors' contribution:
A. Zaplanowanie badań/
Study design
B. Zebranie danych/
Data collection
C. Dane – analiza i statystyki/
Data analysis
D. Interpretacja danych/
Data interpretation
E. Przygotowanie artykułu/
Preparation of manuscript
F. Wyszukiwanie i analiza
literatury/
Literature analysis
G. Zebranie funduszy/
Funds collection

Streszczenie: Tożsamość jest zagadnieniem poruszonym w różnych dziedzinach naukowych. Jest to zjawisko wielopłaszczyznowe ujmowane z wielu perspektyw. Najogólniejsza definicja tożsamości dotyczy określenia „samego siebie” w rzeczywistości społecznej. Odnosząc się do zjawiska, należy podkreślić dwa charaktery tożsamości: jednostkowy i zbiorowy. Tożsamość jednostkowa rozumiana jest jako zbiór przekonań i sądów aktora społecznego o samym sobie. W przypadku tożsamości zbiorowej definicja odnosi się do zbiorowości lub grupy społecznej, dzięki której jednostka umiejscawia się w danym obszarze rzeczywistości społecznej lub jest osadzana w niej przez obserwatora zewnętrznego. Biorąc pod uwagę zróżnicowane aspekty tożsamości, warto określić odmienne punkty widzenia zjawiska. Artykuł ma na celu kategoryzację tożsamości pod względem różnych dziedzin naukowych. Dzięki rozróżnieniu perspektyw tożsamości na podstawie literatury, można będzie zapoznać się ze zróżnicowanym podłożem naukowym, określającym to samo zjawisko. Metoda analityczno-syntetyczna pozwoli ująć całościowo zjawiska w odniesieniu do poszczególnych płaszczyzn.

Materiał i metody: metoda analityczno-syntetyczna na podstawie literatury.

Wyniki: Analiza zjawiska „tożsamości” na podstawie przedstawionej literatury z uwzględnieniem wybranych obszarów naukowych.

Wnioski: Fakt występowania zagadnienia tożsamości w tak wielu dziedzinach naukowych świadczy o złożoności zjawiska. Analiza poruszonej problematyki uwzględniająca zróżnicowane obszary naukowe pozwala zobrazować zagadnienie tożsamości biorąc pod uwagę różne punkty odniesienia. Dziedzina psychologii przedstawia indywidualny aspekt tożsamości koncentrujący się na zachowaniach człowieka i funkcjonowaniu psychiki ludzkiej. Socjologia porusza aspekt indywidualny i zbiorowy tożsamości, uwzględniając interakcje ludzkie ze światem zewnętrznym. Antropologia sięga do korzeni istnienia i pochodzenia człowieka, filozofia natomiast szuka odpowiedzi na pytanie „kim jestem”? Zestawiając ze sobą wymienione dziedziny naukowe, przybliżona zostaje ogólna charakterystyka „tożsamości”. W związku z tym, że tożsamość jest szerokim zagadnieniem, warto poznać jej znaczenie w każdej z omówionych dziedzin naukowych, które w całościowym obrazie „tożsamości” tworzą jej całościowość.

Słowa kluczowe: psychologia, tożsamość, socjologia, antropologia, tożsamość społeczna

Summary: Identity is an issue raised in various scientific fields. It is a multifaceted phenomenon seen from many perspectives. The most general definition of identity concerns the definition of “oneself” in social reality. When referring to the phenomenon, two types of identity should be emphasized: individual and collective. Taking into account the various aspects of identity, it is worth identifying different points of view of the phenomenon. The article aims to categorize identities in terms of various scientific fields. By distinguishing between the perspectives of identity on the basis of literature, it will be possible to get acquainted with the diverse scientific background defining the same phenomenon. The analytical-synthetic method will allow to capture the entire phenomenon in relation to individual planes.

Material and methods: analytical-synthetic method based on the literature.

Results: Analysis of the phenomena of “identity” based on the analysis of literature in selected areas.

Conclusions: The fact that the issue of identity is present in so many scientific fields is evidenced about the complexity of the phenomenon. The analysis of the issues raised, taking into account various scientific areas, allows to illustrate the issue of identity taking into account various points of reference. The field of psychology presents an individual aspect of identity focusing on human behavior and the functioning of the human psyche. Sociology deals with the individual and

Tabele/Tables: 0

Ryciny/Figures: 0

Literatura/References: 32

Otrzymano/Submitted:
30.04.2021

Zaakceptowano/Accepted:
21.07.2021

Adres korespondencyjny: Aneta Nowicka, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Al. Raclawickie 14, 20-950, Lublin, Polska; email: victoria771@o2.pl, tel. 505343369, <https://orcid.org/0000-0002-2776-8613>

Copyright by: Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Aneta Nowicka

Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycie niekomercyjne-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

collective aspects of identity, taking into account human interactions with the outside world. Anthropology goes to the roots of human existence and origins, while philosophy seeks an answer to the question "who am I?" By juxtaposing the above-mentioned scientific fields, the general characteristics of "identity" are approximated. In relation with however, identity is a broad issue, it is worth knowing its meaning in each from the discussed scientific fields, which constitute its entirety in the overall image of "identity".

Keywords: psychology, identity, sociology, anthropology, social identity

Kwestia ludzkiej tożsamości to jedno z najważniejszych zagadnień dotyczących egzystencji człowieka. Dzięki poznawaniu samego siebie, odkrywa się cel istnienia oraz wyznacza punkty dążenia. Tożsamość człowieka nadaje mu cechy wewnętrzne i zewnętrzne. Łącząc wszystkie elementy składając się na tożsamość: światopogląd, pochodzenie, tradycja, wartości, przekonania, doświadczenia, interakcje z innymi ludźmi, tworzy się całość człowieka i jego wyjątkowość. Tożsamość można rozpatrywać na wiele sposobów i pod względem wielu wymiarów. Jednak wszystkie teorie dotyczące tożsamości są zgodne, co do kwestii „istnienia” w określonym charakterze. Może być on jednostkowy, zbiorowy, społeczny, narodowy, polityczny, kulturowy, regionalny, etniczny, religijny, a każdy z nich przedstawia inne pole składające się na całość ludzkiej tożsamości. Pojęcie tożsamości wiąże się z kategorią podmiotowości. Oznacza to samopoznanie oraz świadomość samego siebie. Tożsamość jest również wynikiem autorefleksji, która jest cechą istoty świadomej swoich czynów i decyzji. Podmiotowość w procesie kształtowania tożsamości odnosi się do potrzeb i predyspozycji człowieka. Wpływają one na selekcję wpływów zewnętrznych. Tożsamość ludzka kształtowana jest przez całe życie i podlega wielu czynnikom, które wpływają na jej kształtowanie.

W wyniku obserwacji złożoności zjawiska tożsamości, warto podkreślić fakt, że każda dziedzina naukowa, „tożsamość” opisuje w perspektywie zależnej od dziedziny interpretacji. W naukach społecznych i humanistycznych zjawiskiem tożsamości zajmuje się socjologia, psychologia, antropologia i filozofia. Warto przyjrzeć się temu zjawisku, przedstawiając różne ujęcia tożsamości odnoszące się do poszczególnych dziedzin naukowych. Wyznaczone ramy artykułu ograniczają jednak wyczerpujące ujęcie i analizę tematu.

Tożsamość w ujęciu socjologicznym

Tożsamość jako podłoże do określenia własnego „ja”, charakteryzuje jednostkę pod względem jej wartości, idei i norm, którymi posługuje się w swej egzystencji. Dzięki tym elementom można zdefiniować jednostkę z perspektywy zewnętrznej i przypisać jej charakterystyczne cechy. Z uwagi na to, że tożsamość z perspektywy socjologicznej jest zjawiskiem dynamicznym, cechy jednostki tworzące ją, mogą zmieniać się wraz z punktem położenia jednostki w otaczającym ją świecie. Umiejętność dostosowywania się do otoczenia, a także otoczenia do siebie, wpisuje się w dynamikę zjawiska tożsamości.

The question of human identity is one of the most important issues concerning human existence. By learning yourself, you can discover the purpose of existence and determine the points of pursuit. Human identity provides people with internal and external features. By combining all the elements that make up the identity: world view, origin, tradition, values, beliefs, experiences, interactions with other people, the entirety of man and their uniqueness are created. Identity can be viewed in many ways and in terms of many dimensions. However, all theories about identity agree on the question of "existence" in a certain character. It can be individual, collective, social, national, political, cultural, regional, ethnic, religious, and each represents a different field that makes up the overall human identity. The concept of identity is related to the category of subjectivity. It means self-knowledge and self-awareness. Identity is also the result of self-reflection, a feature of a being who is aware of actions and decisions. Subjectivity in the process of shaping identity refers to the needs and predispositions of a person. They influence the selection of external influences. Human identity is shaped throughout life and is subject to many factors that influence the formation of it.

As a result of observing the complexity of the phenomenon of identity, it is worth emphasizing that each scientific field describes "identity" in a perspective depending on the field of interpretation. In the social sciences and humanities, the phenomenon of identity is dealt with in sociology, psychology, anthropology, and philosophy. It is worth taking a closer look at this phenomenon by presenting various approaches to identity relating to individual scientific fields. However, the designated framework of the article limits the exhaustive approach and analysis of the topic.

Identity in sociological terms

Identity as a basis for defining one's own "I" characterizes an individual in terms of values, ideas, and norms, as used in their existence. Thanks to the elements, it is possible to define an individual from an external perspective and assign the characteristic features. Identity from a sociological perspective is a dynamic phenomenon, the characteristics of an individual that constitute it may change with the individual's position in the surrounding world. The ability to adapt to the environment, as well as the environment to one another, is part of the dynamics of the phenomenon of identity.

Tożsamość charakteryzuje się również łączeniem jednostki osobowej z grupą. Z natury człowiek należy do konkretnej kultury, która nadaje mu indywidualną i społeczną charakterystykę. Tożsamość określa, więc formę „zewnątrzną” człowieka, położenie społeczne, grupowe, ale także formę „wewnętrzną” jaką są wartości, emocje, postawy i uczucia. Poczucie tożsamości powinno być zgodne z wyznawanymi zasadami, jednorodne, jednoznaczne i zorientowane na związek z grupą, z jaką utożsamia się dana jednostka (Paleczny, 2008). Silna, wyrazista i trwała tożsamość buduje nie tylko jednostkę, ale całą zbiorowość, do której należy i jest na nią nakierowana. W przypadku kultury, im bardziej społeczność jest odizolowana od innych i niepodatna na wpływy innych kultur, tym bardziej towarzyszące jej typy tożsamości są trwałe i niezmiennie. Z drugiej strony, im bardziej dana kultura otwiera się na inne, łączy w schemat pluralizmu i wielokulturowości, tym bardziej traci swoją wyrazistość i trwałość.

Socjologia opiera się na wielu teoriach związanych z tożsamością, jednak do najpowszechniejszych autorów należą: T. Parsons, G.H. Mead, Z. Bauman, A. Giddens, S. Stryker, G.J. Mc Call, J.L. Simmons. Wszystkie teorie wymienionych autorów koncentrują się na funkcjonowaniu jednostki w społeczeństwie i jej tożsamości. S. Stryker twierdzi, że na ludzkie zachowanie społeczne wpływają aspekty otoczenia fizycznego i społecznego człowieka. Autor zwraca uwagę na „symbole pozycji”, jakie zajmują ludzie w strukturach społecznych oraz role jakie są przypisywane jednostce w świecie społecznym. Według Strykera tożsamości są częściami jaźni, które związane są z pozycjami jakie towarzyszą człowiekowi na arenie społecznej (Turner, 2019). Autor w swą koncepcję wprowadza termin „zaangażowanie”, który oznacza stopień relacji jednostki z innymi partnerami. Im głębsza relacja, tym większe zaangażowanie i wyższy poziom uwydatnień tożsamości jednostki.

Mc Call i Simmons w „Teorii tożsamości” opisują improwizację roli przez jednostkę, która dąży do realizacji planów i działań. Według autorów „tożsamość roli” to schemat jaki przygotowuje jednostka w odniesieniu do pozycji społecznej jaką zajmuje. Wyobraźniowy pogląd samego siebie wiąże się z ryzykiem, że często staje się on wyidealizowany. Mc Call i Simmons uważają, że tożsamość roli jednostki staje się częścią jej planów i celów (Turner, 2019). Autorzy opisują również „spoistość” tożsamości ról jednostek i ich zróżnicowanie pod względem dopasowania elementów tożsamości. W tym aspekcie według autorów role tożsamości układają się w hierarchię ważności, którą cechuje tendencja wartościująca, występując w każdej interakcji jednostki z partnerem społecznym.

Teoria Parsonsa również podkreśla znaczenie pozycji społecznej i jej funkcji odnoszącej się do określenia danego człowieka. Autor nadmienia zdolność jednostki do interpretowania i przekształcania systemu społeczno-kulturowego, z którym się utożsamia, jednak procesy wewnętrzne jednostki, według

Identity is also characterized by the linking of a personal with a group. By nature, man belongs to a specific culture that gives them individual and social characteristics. Identity defines the “external” form of a person, social and group position, but also the “internal” form, values, emotions, attitudes, and feelings. The sense of identity should be consistent with the professed principles, homogeneous, unambiguous, and oriented towards a relationship with the group with which a given individual is identified (Paleczny, 2008). A strong, expressive, and lasting identity shapes not only an individual, but the entire community of them and being directed at it. In the case of culture, the more a community is isolated from others and immune to the influences of other cultures, the more the identity types accompanying it are permanent and unchanging. On the other hand, the more a given culture opens to others, combines into a pattern of pluralism and multiculturalism, the more it loses its expressiveness and durability.

Sociology is based on many theories related to identity, however the most common authors are T. Parsons, G.H. Mead, Z. Bauman, A. Giddens, S. Stryker, G.J. Mc Call, J.L. Simmons. All theories of the authors focus on the functioning of an individual in society and their identity. S. Stryker argues that human social behavior is influenced by aspects of the human physical and social environment. The author draws attention to “position symbols” that people occupy in social structures and the roles assigned to an individual in the social world. According to Stryker, identities are parts of the self that are related to the positions that accompany a person in the social arena (Turner, 2019). The author introduces the term “commitment” into their concept. It denotes the degree of an individual’s relationship with other partners. The deeper the relationship, the greater the commitment and the higher the level of enhancement of the individual’s identity.

In “The Theory of Identity”, Mc Call and Simmons describe the improvisation of a role by an individual who strives to implement plans and actions. According to the authors, “role identity” is a pattern that an individual prepares in relation to the social position he or she occupies. The imaginary view of oneself comes with the risk that it often becomes idealized. Mc Call and Simmons believe that the identity of an individual’s role becomes part of their plans and goals (Turner, 2019). The authors also describe the “cohesion” of the identity of the roles of individuals and their differentiation in terms of matching identity elements. In this aspect, according to the authors, the roles of identity form a hierarchy of importance, characterized by a valuing tendency, occurring in every interaction of an individual with a social partner.

Parsons’ theory also emphasizes the importance of social position and its function relating to the definition of a given person. The author mentions

niego odgrywają rolę mniej znaczącą. Parsons interpretuje „tożsamość” jako rezultat internalizacji danego systemu społeczno-kulturowego (Parsons, 1951).

Bardziej rozbudowaną teorię tożsamości prezentuje Mead, który jest przedstawicielem interakcjonizmu symbolicznego. Autor opisuje strukturę osobowości człowieka i jego tożsamość jako zjawiska kształtujące się pod wpływem aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym. Umiejętność uczestniczenia w środowisku społecznym wynika z prawidłowej interpretacji zachowań i oczekiwań partnerów oraz integracji osobistej. Mead twierdzi, że tożsamość jest złożonym zjawiskiem wewnętrznym człowieka, które jest wynikiem oddziaływania wielu czynników obejmujących trzy wymiary (Mead, 1968). Pierwszy z nich odnosi się do ról, wzorców i funkcji, które jednostka uznaje za własne w procesie socjalizacji. Drugi wymiar oznacza świadomość i zrozumienie sposobów zachowań i funkcji partnerów interakcji oraz prawidłowe współdziałanie z nimi. W ujęciu trzeciego wymiaru, autor podkreśla subiektywną reakcję człowieka na oczekiwania innych względem niego. Według autora, dzięki reakcji subiektywnej człowiek nabiera zdolności do dystansowania się względem wzorców społecznych oraz potrafi modyfikować system społeczno-kulturowy. Mead podkreśla, że człowiek ma zdolność selekcji wzorców zachowań i podporządkuje się tylko tym, które akceptuje.

Z. Bauman i A. Giddens opisując tożsamość, odnoszą się do czasów współczesnych. Zdaniem Giddensa, najważniejszym obecnie zjawiskiem wpływającym na tożsamość człowieka jest globalizm, który odnosi się do funkcjonowania jednostki i jej relacji z otoczeniem. Autor bierze pod uwagę w tym aspekcie perspektywę szerokiej skali możliwości, które proponuje jednostce świat globalny. Giddens podkreśla, że warunki społeczne wpisują się w życie indywidualne jednostki, a jej funkcjonowanie jest odzwierciedleniem świata, w którym uczestniczy (Giddens, 2001).

Bauman, ponowoczesność opisuje jako konstrukcję rzeczywistości, której nie można podporządkować sztywnym kategoriom, ani uporządkować w strukturalną całość. Fundamentami ponowoczesności jest permanentna zmiana i jej płynne elementy składowe w postaci procesów społecznych, ich struktur i ram działania. Według Baumana, ramy odnoszące się do działań społecznych nie zniknęły w ponowoczesności, ale nie są na tyle trwałe, aby tworzyły stabilne schematy (Bauman, 1994).

Tożsamość w ujęciu socjologicznym jest związkiem człowieka ze środowiskiem społecznym. Pod względem „technicznym” tożsamość człowieka to także jego identyfikacja, imię, nazwisko, pochodzenie. Najważniejsze i najszersze granice tożsamości obejmują pochodzenie rodzinne i kulturowe. Związki rodzinne człowieka pełnią najważniejszą funkcję w rozwoju i kształtowaniu się jego tożsamości. Rodzina jest pierwszą zbiorowością, w którą człowiek wchodzi od momentu narodzin, będąc w niej aż do

an individual's ability to interpret and transform the socio-cultural system with which they identify themselves, however, in his opinion, the internal processes of the individual play a less significant role. Parsons interprets "identity" as the result of the internalization of a given socio-cultural system (Parsons, 1951).

Mead, who represents symbolic interactionism, presents a more extensive theory of identity. The author describes the structure of a person's personality and their identity as phenomena that develop under the influence of active participation in social life. The ability to participate in the social environment results from a correct interpretation of the behavior and expectations of partners and personal integration. Mead argues that identity is a complex internal human phenomenon that results from the interaction of many factors spanning three dimensions (Mead, 1968). The first relates to the roles, patterns, and functions that an individual considers their own in the process of socialization. The second means being aware of and understanding the behavior and functions of the partners of the interaction and properly interacting with them. In terms of the third dimension, the author emphasizes the subjective human reaction to the expectations of others towards them. According to the author, thanks to a subjective reaction, a person gains the ability to distance themselves from social patterns and can modify the socio-cultural system. Mead emphasizes that a person can select patterns of behavior and submits only to those that they accept.

When describing identity, Z. Bauman and A. Giddens refer to modern times. According to Giddens, globalism is the most important phenomenon currently influencing human identity. It relates to the functioning of the individual and their relationship with the environment. In this aspect, the author considers the perspective of the wide range of possibilities offered to an individual by the global world. Giddens emphasizes that social conditions are part of an individual's life, and that their functioning reflects the world in which they participate (Giddens, 2001).

Bauman describes postmodernity as a construction of reality that cannot be subordinated to rigid categories or ordered into a structural whole. Permanent change and its smooth components in the form of social processes, their structures and operating framework are the foundations of postmodernity. According to Bauman, the framework relating to social action has not disappeared in postmodernity but is not durable enough to create stable patterns (Bauman, 1994).

In terms of sociology, identity is a relationship between man and the social environment. In "technical" terms, human identity is also a person's identification, name, surname, origin. The most important and broadest boundaries of identity include family and cultural background. Human family ties play the most important role in the

śmierci. W socjologii rodziny podkreśla się, że jest to podstawowa komórka społeczna, na której bazuje funkcjonowanie społeczeństwa. Rodzina wyznacza wartości i granice, które tworzą świadomość podmiotowego „ja” w coraz szerszym, w konsekwencji wzrastania i rozwoju osobowego, kontekście społeczno-kulturowym. W ujęciu kulturowym, tożsamość porównywana jest do kotwicy, która przypisuje jednostkę do konkretnego miejsca na ziemi (Paleczny, 2008). Granice ojczyzny nakładają się na granice kulturowe, które w zależności od wielkości ojczyzny i jej złożoności, wyznaczają tożsamość pod względem pluralizmu. Im większa różnorodność narodowa, tym większa możliwość powstawania tożsamości „mieszanej”. W szerszym znaczeniu takie ujęcie tożsamości opisuje antropologia oraz tożsamość kulturowa.

Problem tożsamości stoi przed pewnym dylematem. Z jednego punktu widzenia tożsamość jest stałym systemem cech, określającym stabilność jednostki lub zbiorowości, z drugiej zaś tożsamość jest produktem wytworzonym poprzez relacje międzyludzkie, zmieniające się na różnych polach i w różnych kontekstach. Socjologia definiuje tożsamość jako poczucie ciągłości istnienia i spójną całość. Problem tożsamości odpowiada również na pytanie „kim jestem”, a także „kim jestem dla innych ludzi” (Paleczny, 2008). Dzięki tożsamości tworzy się najogólniejsza charakterystyka osoby lub zbiorowości, która wytwarza interakcję, wpisując się w jej konsekwencje.

Na przestrzeni życia, człowiek poddany jest licznym interakcjom, pod których wpływem tożsamość może ulegać zmianie. Dynamika tożsamości nie wyklucza jednak punktów stałych, utrzymujących tożsamość jako stabilną przestrzeń. W odniesieniu jednostki do grupy, z którą wchodzi w interakcję, konstruowane są pewne granice, mające na celu odróżnienie jednostki od innych i nadanie jej cech indywidualnych. Można uznać, że cechy charakterystyczne, pozwalają na rozdzielenie kategorii „nas” i „innych” (Paleczny, 2008). Połączenie tożsamości jednostek w grupę, tworzy nową tożsamość najbardziej przybliżoną do tożsamości jednostkowych. Każda zbiorowość tworzy swoją tożsamość na podstawie zjednoczonych jednostek. Stąd można odróżnić od siebie różne zbiorowości i nadać im tożsamość zewnętrzną.

Tworzenie granic pomiędzy grupami i jednostkami powoduje, że złożony świat staje się światem uporządkowanym. W przypadku ujenolnienia zjawisk społecznych, wymiana interakcji byłaby niemożliwa, gdyż wszystko byłoby jednopłaszczyznowe, a definicja „innych” byłaby nieosiągalna. Taka sytuacja tworzyłaby zastanie działań społecznych, brak okazywania uczuć, emocji, gdyż człowiek nie byłby w stanie odróżnić „innego”. Budowanie granic rozpoczyna się od konkretnych sytuacji i odmienności zachodzących między partnerami. W zaznaczeniu granic wykorzystywane są symbole. Odnosząc się do określonych kultur, każda z nich opiera się na wybra-

development and shaping of their identity. A family is the first community that a person enters from the moment of birth, staying in it until death. Family sociology emphasizes that it is the basic social unit on which the functioning of society is based. Families sets the values and boundaries that create the awareness of the subjective “I” in an increasingly broader socio-cultural context because of personal growth and development. In cultural terms, identity is compared to an anchor that assigns an individual to a specific place on earth (Paleczny, 2008). The boundaries of a homeland overlap with cultural boundaries which, depending on the size of the homeland and its complexity, define the identity in terms of pluralism. The greater the national diversity, the greater the possibility of creating a “mixed” identity. In a broader sense, such an approach to identity is described by anthropology and cultural identity.

The issue of identity faces a certain dilemma. From one point of view, identity is a constant system of features determining the stability of an individual or a community, and on the other hand, identity is a product created through interpersonal relations, changing in different fields and in different contexts. Sociology defines identity as a sense of continuity of existence and a coherent whole. The problem of identity also responds to the question “who am I” and “who am I to other people” (Paleczny, 2008). Thanks to identity, the most general characteristic of a person or community is created, it creates an interaction that fits in with its consequences.

Throughout life, a person is subjected to numerous interactions, influenced by them, identity may change. The dynamics of identity, however, do not exclude fixed points that maintain identity as a stable space. In relation to an individual with a group with which they interact, certain boundaries are constructed to distinguish an individual from others and make him or her individual. It can be concluded that the characteristics enable the separation of the categories of “us” and “others” (Paleczny, 2008). Combining the identities of individuals into a group creates a new identity that most closely resembles individual identities. Each community creates its identity based on united individuals. Hence, different communities can be distinguished from each other and given an external identity.

By creating boundaries between groups and individuals, the complex world becomes an ordered world. In the event of social phenomena unification, no exchange of interactions would be impossible, because everything would be one-plane, and the definition of “others” would be unattainable. Such a situation would create no lively social activities, no showing feelings, emotions, because a person would not be able to distinguish “the other”. Building boundaries starts with specific situations and differences between partners. Symbols are used to mark the boundaries. Referring to specific

nych symbolach, określających ich indywidualność. Symbolika ta, może odnosić się do religii, rasy, języka i innych obszarów różnicujących wybrane zbiorowości.

Tożsamość opisywana jest jako zintegrowana i stabilna całość. W praktyce jednak przechodzi kryzysy wywołane zmieniającymi się wokół sytuacjami i osobami uczestniczącymi w życiu człowieka. Kryzysy tożsamości powodują zmiany nastawienia wobec innych, a nawet wobec samej jednostki. Każda interakcja powoduje identyfikację osobową jednostek i grup. Negatywne skutki wywołane kryzysem tożsamości, mogą wpłynąć na zaburzenie stabilnego funkcjonowania jednostki w grupie lub też całej grupy. Tak, więc identyfikacje jednostkowe i grupowe obejmują nie tylko cechy pozytywne, ale i negatywne. Proces wzajemnej identyfikacji i tworzenia oraz przypisywania sobie tożsamości uważany jest przez niektórych autorów za kluczowy element życia społecznego. Istotny jest on również z punktu widzenia powstawania hierarchii społecznej (Elias, 1965). Tworzenie tożsamości ustala relację pomiędzy jednostką dominującą i podporządkowaną w danej sytuacji. Interpretacja świata, w którym funkcjonuje człowiek czy zbiorowość, zależy od wizji indywidualnej. Zmiana postrzegania otoczenia i siebie możliwa jest poprzez działania, które dostarczają nowych doświadczeń i interpretacji. Działania te, zależne są od pojęciowego modelu świata i procesów interakcji społecznych (Elias, 1965). Tak, więc tożsamość ludzka jest pewnego rodzaju mechanizmem, który napędza się w zależności od potrzeb występujących w świecie ideologii ludzkich. Aby działania zostały wdrożone potrzebny jest bodziec w postaci dążenia do wybranego celu, jednak składowe tego celu muszą być przyczyną trwania jednostki lub zbiorowości.

Tożsamość wyrażana w relacji do innych jednostek i grup może przyjmować odmienne formy. Warunkują to sytuacje, w których znajduje się dana jednostka. Nie znaczy to jednak, że tożsamość zmienia się całkowicie wraz z doświadczaniem nowych sytuacji. Dynamiczność tożsamości polega na przybieraniu i dostosowywaniu różnych jej form w zależności od roli jaką musi pełnić jednostka lub grupa w danym momencie (Paleczny, 2008). Nowe okoliczności i interakcje powodują tworzenie się nowych elementów tożsamości, a także przemianę elementów, które wpisywały się w „starą” tożsamość. Z. Mach definiując dynamikę tożsamości podkreśla: „Za czynnik dynamizujący tożsamość i przyczyniający się do tego, że jest ona ciągłym procesem identyfikowania, a nie spetryfikowanym układem raz skonstruowanych modeli uważamy ludzkie działanie, mające charakter dramatu społecznego” (Paleczny, 2008, s. 11).

Mimo tego, że tożsamość ma charakter dynamiczny, widziana jest jako niezmiennie zjawisko posiadające swój punkt odniesienia w jednostce lub zbiorowości. W rzeczywistości procesy społeczne umożliwiają ukazanie i wymianę swojego wizerunku między grupami. Wzajemne demonstrowanie

cultures, each of them is based on selected symbols that define their individuality. This symbolism may refer to religion, race, language, and other areas differentiating the selected community.

Identity is described as an integrated and stable whole. In practice, however, it goes through crises caused by the situations and people involved in human life changing around them. Identity crises change attitudes towards others and even towards an individual themselves. Each interaction results in a personal identification of individuals and groups. All negative effects caused by an identity crisis may disrupt the stable functioning of an individual in a group or the entire group. Thus, individual and group identifications include not only positive but also negative features. Some authors consider the process of mutual identification and creation as well as assigning one another as key elements of social life. It is also important from the point of view of creating a social hierarchy (Elias, 1965). Creating identity establishes the relationship between a parent and a subordinate in each situation. Interpretation of the world in which a person or a community functions depends on an individual vision. Changing the perception of the environment and oneself is possible through activities that provide new experiences and interpretations. The activities, in turn, depend on the conceptual model of the world and the processes of social interactions (Elias, 1965). Thus, human identity is a kind of mechanism that is driven according to the needs of the world of human ideologies. For the actions to be implemented, a stimulus in the form of striving to achieve a selected goal is needed, but the components of this goal must be the cause of an individual or a community.

An identity expressed in relation to other individuals and groups can take different forms. This is determined by the situations in which the given person is. This does not mean, however, that identity completely changes as you experience new situations. The dynamics of identity consist in taking and adapting its various forms depending on the role that an individual or a group must play at a given moment (Paleczny, 2008). New circumstances and interactions cause the formation of new elements of identity, as well as a transformation of elements that fit into the “old” identity. Defining the dynamics of identity, Z. Mach emphasizes: “We consider human action, having the character of a social drama, the factor dynamizing identity and contributing to the fact that it is a continuous process of identification, and not a petrified system of once constructed models” (Paleczny, 2008, p. 11).

Even though identity is dynamic, it is seen as an unchanging phenomenon with its point of reference in an individual or a community. In fact, social processes make it possible to show and exchange one's image between groups. Demonstrating one's identity to one another is an inherent social process. A dialogue between individuals or groups may be

własnej tożsamości jest nieodłącznym procesem społecznym. Dialog pomiędzy jednostkami lub grupami może opierać się na chęci ukazania swej tożsamości, opierającej się na odrębnej kulturze, historii, religii czy też innych elementach wpływających na wyobrażenie tego, „kim jestem” i „co tworzę”.

Tożsamość w ujęciu psychologicznym

Psychologia jest nauką zajmującą się człowiekiem i jego zachowaniami. Celem tej dziedziny jest zrozumienie człowieka pod względem jego postępowania i myśli oraz modyfikacja zachowań zaburzonych. Na funkcjonowanie człowieka wpływa wiele czynników wewnętrznych i zewnętrznych, psychicznych, fizycznych, społecznych, religijnych, duchowych, świadomych i nieświadomych. Wpływ tych czynników jest zorganizowany strukturalnie. Niektóre z nich mają większy wpływ na kształtowanie się człowieka, inne są drugorzędne. Wiele kierunków pomagających określić i zrozumieć zachowania jakimi posługuje się człowiek w otaczającym go świecie, składa się na dziedzinę psychologii. Głównym kryterium i punktem odniesienia zachowań ludzkich jest „świadomość samego siebie”, co za tym idzie poczucie własnej tożsamości. Psychologia zajmuje się zjawiskami „utrącenia tożsamości” lub jej „zatarcia”, które powodują w człowieku reakcje negatywne tj. zaburzenia działania i myślenia. Zadaniem psychologii jest odnalezienie tożsamości człowieka, który ją zagubił.

W psychologii nie ma zgodności co do jednej definicji tożsamości. Wśród autorów, którzy podjęli tę problematykę można wyróżnić A.H. Masłowa, porównującego tożsamość do indywidualności i samo-realizacji, E. Goffmana, zwracającego uwagę na wielowymiarowość tożsamości (Goffman, 1971) oraz A. Cenciniego, który tożsamość dzieli na pięć warstw strukturalnych (Cencini, 1988).

Podział tożsamości według E. Goffmana:

- a. tożsamość prywatna,
- b. tożsamość społeczna,
- c. tożsamość subiektywna.

Podział tożsamości według A. Cenciniego:

- a. tożsamość somatyczna,
- b. tożsamość psychiczna,
- c. tożsamość ontologiczna,
- d. tożsamość metapsychiczna,
- e. tożsamość metasomatyczna.

Cencini zwraca uwagę na przestrzeń tożsamości somatyczno-fizycznej jako najbardziej „powszechnej” we współczesnym świecie i kulturze. Autor twierdzi, że kultura Zachodu przykładą zbyt dużą wagę do sfery fizycznej, oddalając tym samym inne wymiary tożsamości (Cencini, 1988). Pierwszorzędna staje się koncentracja na wyglądzie, ciele czy zdrowiu, przy czym najbardziej istotna sfera kształtowania ludzkiej tożsamości, sfera psychiczna, zostaje przewartościowana.

Zagadnienie tożsamości jest głównym obszarem psychologii osobowości. Jednak zjawisko to, obecne jest w wielu kierunkach psychologii. Dlatego też in-

based on the desire to show one's identity, based on a separate culture, history, religion or other elements influencing the perception of "who I am" and "what I create".

Identity in terms of psychology

Psychology is the science of man and their behavior. The aim of this field is to understand man in terms of actions and thoughts, and to modify disturbed behavior. Human functioning is influenced by many internal and external factors, mental, physical, social, religious, spiritual, conscious, and unconscious. The influence of the factors is structurally organized. Some of them have a greater influence on human shaping, others are of secondary importance. Many directions helping to define and understand the behavior that a person exhibits in the world around them make up the field of psychology. The main criterion and reference point of human behavior is "self-awareness", and thus a sense of one's own identity. Psychology deals with the phenomena of "loss of identity" or its "blurring" that cause negative reactions in a person, i.e., disturbances in action and thinking. The task of psychology is to find the identity of the person who has lost it.

There is no consensus in psychology over one definition of identity. Among the authors who dealt with this issue, one can distinguish A.H. Maslow, who compares identity to individuality and self-realization, E. Goffman, who draws attention to the multidimensionality of identity (Goffman, 1971), and A. Cencini, who divides identity into five structural layers (Cencini, 1988).

Division of identity according to E. Goffman:

- a. private identity,
- b. social identity,
- c. subjective identity.

Division of identity according to A. Cencini:

- a. somatic identity,
- b. mental identity,
- c. ontological identity,
- d. metapsychic identity,
- e. metasomatic identity.

Cencini draws attention to the space of somatic and physical identity as the most "universal" in the contemporary world and culture. The author claims that Western culture pays too much attention to the physical sphere, thereby dismissing other dimensions of identity (Cencini, 1988). The focus on appearance, body and health is becoming paramount, with the most important sphere of shaping human identity, the psychological sphere, being reevaluated.

The issue of identity is the main area of personality psychology. However, this phenomenon is present in many directions of psychology. Hence, the interpretation of "identity" depends on the field

interpretacja „tożsamości” zależna jest od dziedziny psychologii, która się nią zajmuje. Na tym podłożu występuje również wiele rozbieżności, gdyż problem tkwi w rozstrzygnięciu sporu na temat zagadnień antropologicznych związanych z naturą zachowań ludzkich. W konsekwencji poszczególne kierunki psychologiczne nie są zgodne co do interpretacji faktów psychicznych i precyzji ich kryteriów. W związku z tym niektóre kierunki psychologii wykluczają możliwość zbudowania naukowej psychologii osobowości.

Problem tożsamości najszerzej opisywany jest w nurcie psychologii społecznej zwanym interakcjonizmem społecznym. Wyróżnia się w nim następujących przedstawicieli: T. Parsons, R. Merton – nurt socjologiczny, T.R. Sarbin, V.L. Allen, H.P. Frey – nurt socjologiczno-psychologiczny, G.H. Mead, A. Schutz – interakcjonizm symboliczny. We wszystkich nurtach psychologicznych interpretujących tożsamość, odrzuca się determinizm biologiczny oraz redukcję nomotetyczną, która oznacza tłumaczenie zachowań ludzkich w oparciu o tylko jeden typ praw lub czynników. Psychologia społeczna przedstawia człowieka jako istotę społeczną, której zachowanie w głównej mierze jest uwarunkowane kontaktem z innymi ludźmi. Umiejętność nawiązywania kontaktu wynika ze zdolności interpretowania wzorców postępowania oraz wzajemnych oczekiwań w ramach życia społecznego. Najbardziej szczegółową koncepcję tożsamości we współczesnej psychologii społecznej przedstawiają L. Veelken i L. Krappmann. Zdaniem Veelkena, tożsamość ludzką należy analizować jako wynik wzajemnych interakcji, które są akceptowane przez człowieka (Veelken, 1978). Veelken definiuje tożsamość jako zbiór cech człowieka, będących pochodną jego doświadczeń, procesów psychicznych i historii (Veelken, 1978). Autor nadmienia, że tożsamość integralna to zdolność człowieka do osiągnięcia równowagi pomiędzy własnymi potrzebami i rzeczywistością, a oczekiwaniami wynikającymi z życia społecznego. Osiągnięcie równowagi jest możliwe wtedy, gdy człowiek potrafi zdystansować się wobec osobistych potrzeb i dążeń, a także wzorców społecznych. Taki zrównoważony typ tożsamości pozwala na respektowanie zasad porządku społecznego przy afirmacji własnej osoby w sposób możliwy do zaakceptowania jej przez innych partnerów interakcji. Według Veelkena za brak równowagi pomiędzy tożsamością indywidualną a społeczną odpowiedzialne są stany lękowe i brak poczucia własnej wartości, świadomości (Veelken, 1978).

Krappmann natomiast zwraca uwagę, że budowanie zintegrowanej i zrównoważonej tożsamości jest zależne również od sposobów organizacji życia społecznego oraz funkcjonujących w nim praw, norm i wartości (Krappmann, 1978). Prawidłowa organizacja społeczna oznacza możliwość odpowiedzialnego i świadomego modyfikowania wzorców i funkcji społecznego zachowania. Zakłada ona również pewnego rodzaju sprawiedliwość społeczną polegającą

of psychology that deals with it. There are also many discrepancies on the basis, as the problem is in the resolution of the dispute over anthropological issues related to the nature of human behavior. Consequently, individual psychological directions do not agree as to the interpretation of mental facts and the precision of the criteria of them. Therefore, some fields of psychology exclude the possibility of building a scientific psychology of personality.

The issue of identity is most widely described in the current of social psychology known as social interactionism. The following representatives are distinguished in it: T. Parsons, R. Merton – sociological trend, T.R. Sarbin, V.L. Allen, H.P. Frey – sociological and psychological trend, G.H. Mead, A. Schutz – symbolic interactionism. In all psychological trends that interpret identity, biological determinism, and nomothetic reduction, explaining human behavior based on only one type of laws or factors, are rejected. Social psychology presents a human being as a social being whose behavior is mainly conditioned by contact with other people. The ability to establish contact results from the ability to interpret patterns of behavior and mutual expectations within the framework of social life. The most detailed concept of identity in contemporary social psychology is presented by L. Veelken and L. Krappmann. According to Veelken, human identity should be analyzed as resulting from mutual interactions that are accepted by humans (Veelken, 1978). Veelken defines identity as a set of human characteristics derived from human experiences, mental processes, and history (Veelken, 1978). The author mentions that integral identity is a person's ability to achieve a balance between his own needs and reality, and the expectations resulting from social life. Achieving balance is possible when a person can distance himself from personal needs and aspirations, as well as social patterns. This balanced type of identity enables respecting the principles of social order when affirming oneself in a way that is acceptable to other partners of the interaction. According to Veelken, anxiety and no self-esteem and awareness are responsible for the imbalance between individual and social identity (Veelken, 1978).

Krappmann, on the other hand, points out that building an integrated and balanced identity also depends on the ways of organizing social life and the laws, norms and values functioning in it (Krappmann, 1978). Proper social organization means the possibility of responsible and conscious modification of patterns and functions of social behavior. It also presupposes a kind of social justice based on the equality of community members and freedom from rigid norms and rules.

Building an integral identity presupposes that a person is capable of accepting and internalizing functions and fulfilling them as expected. This ability also consists in respecting personal internal and external functions, inscribed in social functions.

na równouprawnieniu członków społeczności oraz wolność od sztywnych norm i zasad.

Budowanie integralnej tożsamości zakłada, że człowiek zdolny jest do akceptacji i internalizacji funkcji oraz zgodnie z oczekiwaniami wypełniania ich. Zdolność ta polega również na respektowaniu osobistych funkcji wewnętrznych jak i zewnętrznych, wpisanych w funkcje społeczne. Dojrzała tożsamość określa zdolność do spójnego kontaktu z samym sobą, z procesami somatyczno-psychicznymi oraz innymi partnerami interakcji społecznej (Krappmann, 1978). Krappmann podkreśla, że skutkami dojrzałej tożsamości jest posiadanie tolerancji na sytuacje ambiwalentne, związane ze złożonością życia społecznego oraz świadomość potrzeb zarówno swoich, jak i partnerów interakcji społecznej (Krappmann, 1978).

Psychologia społeczna skupia się na tożsamości w kontekście kontaktu człowieka z otaczającym go światem. W takiej perspektywie tożsamość jest procesem socjalizacji, dzięki któremu jednostka akceptuje i przyswaja określone normy oraz wzorce. Mniejsze znaczenie natomiast mają czynniki określające indywidualność człowieka pod względem jego cech psychofizycznych czy biograficznych.

Kolejnym nurtem psychologii zajmującym się zjawiskiem tożsamości jest psychologia humanistyczna. Powstała ona w latach 50. XX wieku, szybko zdobywając popularność. Obok behawioryzmu i psychoanalizy stała się jednym z najważniejszych kierunków psychologii. Psychologia humanistyczna prezentuje człowieka jako podmiot autonomiczny w odniesieniu do impulsów i dynamizmów wewnętrznych oraz wobec środowiska zewnętrznego. Perspektywa ta wymienia cechy i zdolności człowieka oparte na zdolności do twórczej aktywności, samoświadomości, umiejętności wartościowania oraz odkrywania sensu własnego życia. Przedstawiciele psychologii humanistycznej dążą do określania człowieka jako całości i analizowania jego działań i zachowań w codziennych sytuacjach życia społecznego.

Jednym z przedstawicieli nurtu psychologii humanistycznej, odnoszącym się do tożsamości człowieka był C.R. Rogers. Koncepcja autora opiera się na pozytywnej i bezkonfliktowej wizji natury człowieka. Według Rogersa celem egzystencji człowieka jest świadome i aktywne samourzeczywistnianie się (Rogers, 1951). Autor zakłada, że organizm ludzki posiada tendencję do ciągłego rozwoju i wzbogacania, zarówno doświadczeń zewnętrznych, odnoszących się do świata społecznego jak i wewnętrznych potrzeb psychicznych. Interpretacja egzystencji Rogersa odnosi się do człowieka, jako całości jego pola świadomości i realizacji. W tym aspekcie tożsamość jest świadomą koncepcją, którą człowiek odnosi do samego siebie i cech jakie posiada. Rogers zaznacza, że dojrzała tożsamość obejmuje całokształt percepcji cech psychicznych i somatyczno-fizjologicznych. Tożsamość rozwija się stopniowo i spontanicznie, lecz warunkiem jej prawidłowego rozwoju jest po-

Mature identity defines the ability to establish coherent contact with oneself, with somatic and psychological processes and with other partners of social interaction (Krappmann, 1978). Krappmann emphasizes that the effects of a mature identity are tolerance to ambivalent situations related to the complexity of social life and awareness of the needs of both oneself and of partners in social interaction (Krappmann, 1978).

Social psychology focuses on identity in the context of a person's contact with the world around them. From this perspective, identity is a process of socialization, thanks to which an individual accepts and assimilates certain norms and patterns. On the other hand, the factors determining the individuality of a person in terms of their psychophysical or biographical features are of less importance.

Another branch of psychology dealing with the phenomenon of identity is humanistic psychology. It was created in the 1950s, quickly gaining popularity. Apart from behaviorism and psychoanalysis, it has become one of the most important fields of psychology. Humanistic psychology presents man as an autonomous subject in relation to internal impulses and dynamisms and to the external environment. The perspective lists human features and abilities based on the capacity for creative activity, self-awareness, the ability to evaluate and discover the meaning of one's life. Representatives of humanistic psychology strive to define the human being as a whole and analyze his actions and behaviors in everyday situations of social life.

One of the representatives of the humanistic psychology trend, referring to human identity, was C.R. Rogers. The author's concept is based on a positive and conflict-free vision of human nature. According to Rogers, the goal of human existence is conscious and active self-realization (Rogers, 1951). The author assumes that the human body tends to constantly develop and enrich both external experiences relating to the social world and internal psychological needs. Rogers' interpretation of existence refers to man as the whole of his field of consciousness and realization. In this aspect, identity is a conscious concept that man relates to oneself and the qualities they possess. Rogers points out that mature identity encompasses the entire perception of psychological and somatophysiological features. Identity develops gradually and spontaneously, but the condition for its proper development is a sense of psychological security and acceptance in the environment that surrounds a person and creates conditions for personal development (Rogers, 1951).

From the above assumptions, it can be concluded that Rogers' vision of identity is limited to the one-dimensional aspect of identity, excluding the requirements related to social life, cultural and spiritual aspects, personal and religious values, or moral norms. Rogers emphasizes identity as an individual of general human experiences, without

czucie psychicznego bezpieczeństwa i akceptacji w środowisku jakie otacza człowieka i stwarza mu warunki do rozwoju osobistego (Rogers, 1951).

Z powyższych założeń można wnioskować, że wizja tożsamości Rogersa, ogranicza się do jednowymiarowego aspektu tożsamości, wykluczającego wymagania związane z życiem społecznym, aspekty kulturowe, duchowe, wartości osobiste, religijne, czy też normy moralne. Rogers kładzie nacisk na tożsamość jako indywiduum ogólnych przeżyć człowieka, nie wyodrębniając w nich żadnych innych sfer i możliwości dynamiki tożsamości. Vitz, przybierając krytyczne podejście koncepcji Rogersa, twierdzi, że autor ukazuje tożsamość w świetle egoistycznej samorealizacji, odległej wobec rozwoju stosunków społecznych (Vitz, 1987).

Lata pięćdziesiąte były początkiem nurtu psychologii humanistycznej i personalistycznej. Zagadnienia personalistyczne, jak nazwa wskazuje, odnoszą się do „osoby”, a w szczególności do zagadnień psychoterapeutycznych. Początki psychologii personalistycznej to odpowiedź na dość jednostronną wizję człowieka prezentowaną w dotychczasowej psychologii, która podkreślała witalistyczną i biologizującą wizję tożsamości człowieka. Przeciwnieństwo takiego podejścia prezentuje koncepcja personalistyczna, interpretująca rzeczywistość ludzką w kontekście osoby. Oznacza to, że człowiek nie jest efektem sumy swych doświadczeń i historii, a świadomą osobą, która jest odpowiedzialna za swoje zachowania. Osoba to całość składająca się z poszczególnych wymiarów rzeczywistości człowieka (Dziewiecki, 1999). Do istoty i celu osoby należy wykroczenie poza samą siebie. Nie można opisać natury człowieka w jeden schemat, gdyż jego życie to ciągły rozwój, często przekraczający granice „samego siebie”. Z punktu widzenia psychologii personalistycznej, tożsamość nie może ograniczać się do samej świadomości procesów psychicznych i fizycznych, ani do interioryzacji funkcji w relacjach międzyludzkich. Tożsamość to przede wszystkim zbiór wymiarów człowieka, który podporządkowany jest byciu osobą odkrywającą sens odpowiedniego dla siebie stylu życia, norm i wartości oraz celu własnego istnienia. Innymi słowy odnalezienie tożsamości człowieka nie ogranicza się do świadomości aktualnej sytuacji somatyczno-psychicznej, a zobowiązuje do zrozumienia jakie jest powołanie człowieka w otaczającej rzeczywistości i czym jest ta rzeczywistość (Dziewiecki, 1999). Taka perspektywa przedstawia tożsamość jako zjawisko, które wymaga tworzenia, kształtowania, nie jest czymś gotowym i istniejącym. „Ja” jest w ciągłej realizacji, wyrażając przy tym wartości, aspiracje i kierunki istnienia.

Przedstawiciele psychologii personalistycznej zgodnie twierdzą, że sensem istnienia człowieka i odnalezieniem własnej tożsamości jest przekraczanie własnych granic i samego siebie poprzez miłość. Twórca Antropoanalizy, Binswanger, uważa, że celem egzystencji opartej na przekraczaniu samego siebie przez miłość jest zjednoczenie człowieka ze

distinguishing any other spheres and possibilities of identity dynamics in them. Vitz, adopting a critical approach to Rogers' concept, argues that the author presents identity in the light of selfish self-realization, distant from the development of social relations (Vitz, 1987).

The 1950s marked the beginning of the trend of humanistic and personalistic psychology. Personalistic issues, as the name suggests, refer to a “person” and to psychotherapeutic issues. The beginnings of personalistic psychology are a response to a rather one-sided vision of a human being presented in the current psychology, as emphasized the vitalistic and biologizing vision of human identity. The opposite of this approach is presented by the personalistic concept, interpreting human reality in the context of a person. This means that a person is not a result of their total experiences and history, but a conscious person who is responsible for one's behavior. A person is a whole consisting of individual dimensions of human reality (Dziewiecki, 1999). It is in the essence and purpose of a person to go beyond oneself. Man's nature cannot be described in a single scheme, because their life is a continuous development, often exceeding the limits of “oneself”. From the point of view of personalistic psychology, identity cannot be limited to the mere awareness of mental and physical processes, nor to the interiorization of functions in interpersonal relations. Identity is primarily a set of human dimensions, subordinated to being a person who discovers the meaning of the appropriate lifestyle, norms and values, and the purpose of one's own existence. In other words, finding a person's identity is not limited to the awareness of the current somatic and psychological situation, but obliges us to understand what a person's vocation in the surrounding reality is and what this reality is (Dziewiecki, 1999). Such a perspective presents identity as a phenomenon that requires creation, shaping, it is not something ready and existing. The “I” is in constant realization, expressing the values, aspirations, and directions of existence.

Representatives of personalistic psychology agree that the meaning of human existence and finding one's own identity is crossing one's own boundaries and oneself through love. The creator of Anthropoanalysis, Binswanger, believes that the goal of an existence based on crossing oneself through love is to unite man with the world. Interpreting Binswanger's concept, Caruso draws attention to the nature of such love (Caruso, 1953). As he claims, it has its roots and creates foundations in the human community. In this aspect, “love” is a way of self-fulfillment and a solution to the existential sense.

A different concept is presented by Frankl, according to which human identity, being the authenticity of existence, means discovering the meaning of existence. The essence in this concept is love, considered as the foundation of self-

światem. Interpretując koncepcję Binswagera, Caruso zwraca uwagę na charakter takiej miłości (Caruso, 1953). Jak twierdzi posiada ona swoje korzenie i tworzy fundamenty we wspólnocie ludzkiej. W tym aspekcie „miłość” jest sposobem na samospełnienie i na rozwiązanie sensu egzystencjalnego.

Odmianą koncepcję prezentuje Frankl, według którego tożsamość człowieka, będąca autentycznością istnienia, oznacza odkrycie sensu istnienia. Sensem w tej koncepcji jest miłość, rozpatrywana jako fundament przekraczania samego siebie. W tym wypadku miłość jest zjawiskiem bezinteresownym, skierowanym do innych osób. Ostatecznym sensem istnienia człowieka według Frankla jest jednak odkrycie własnego powołania (Frankl, 1959). Jest to możliwe pod wpływem „spotkania z Transcendencją”. Autor podkreśla, że spotkanie z Bogiem jest możliwe dla każdego człowieka, gdyż jest On zawsze obecny w duchowym życiu człowieka (Frankl, 1959). Nie każdy Go jednak odkrywa. W konsekwencji ostatecznym punktem dla zrozumienia własnej tożsamości i egzystencji jest Bóg, jako źródło sensu istnienia człowieka.

Gebattel, założyciel szkoły Psychoanalizy Personalistycznej w Wiedniu, w swej koncepcji na temat tożsamości człowieka twierdzi, że człowiek posiada dwie sfery, personalną i apersonalną. Pierwsza z nich obejmuje wymiar duchowy człowiek, która składa się na sens egzystencji, wolność i odpowiedzialność (Gebattel, 1959). Według autora sfera ta może być pielęgnowana przez zasady etyczne i teologiczne. Gebattel twierdzi, że sensem istnienia człowieka jest bezinteresowna miłość w służbie Boga (Gebattel, 1959). W rezultacie człowiek może oprzeć swą egzystencję na sferze duchowej, uznając Boga za swój najwyższy autorytet, lub też skazać się na nieobecność sfery duchowej w swoim życiu. Druga sfera, apersonalna, obejmuje rzeczywistość psychosomatyczną człowieka, która opiera się na wyjaśnieniach medycznych i psychologicznych.

Tożsamość w ujęciu antropologicznym

Antropologia jest dziedziną zajmującą się badaniem człowieka w społeczeństwie, w kontekście historycznej zmienności. Opierając się na aspektach kulturowych i społeczno-ekonomicznych badania antropologiczne dotyczą roli kultury i struktur władzy w życiu człowieka. Najbardziej powszechnymi nurtami antropologii jest antropologia kulturowa, antropologia społeczna i antropologia fizyczna. Antropologia kulturowa, dotycząca tożsamości człowieka, zbliżona jest do zagadnień socjologicznych.

Tożsamość w ujęciu antropologicznym odnosi się do kultury człowieka. B. Malinowski definiując kulturę podkreśla: „Kultura jest wyznacznikiem ludzkiego zachowania się, lecz jednocześnie jako dynamiczna rzeczywistość, jest również przyczynowo wyznaczona” (Malinowski, 1937). Cechami jakie warunkują zaistnienie procesu tożsamości są konieczność konfrontacji z innymi oraz utożsamianie się człowie-

transgression. In this case, love is a disinterested phenomenon, directed at other people. The discovery of one's own calling is the ultimate meaning of human existence, according to Frankl (Frankl, 1959). It is possible under the influence of "meeting the Transcendent". The author emphasizes that meeting God is possible for every human being, because He is always present in the spiritual life of man (Frankl, 1959). However, not everyone discovers Him. Consequently, the final point for understanding one's own identity and existence is God as the source of the meaning of human existence.

Gebattel, the founder of the School of Personalist Psychoanalysis in Vienna, claims in his concept of human identity that man has two spheres, personal and apersonal. The first one covers the spiritual dimension of man, making up the meaning of existence, freedom, and responsibility (Gebattel, 1959). According to the author, this sphere can be nurtured by ethical and theological principles. Gebattel claims that the meaning of human existence is selfless love in the service of God (Gebattel, 1959). As a result, man may base his existence on the spiritual realm, accepting God as the supreme authority, or condemn himself to the absence of the spiritual realm in his life. The second sphere, apersonal, covers the psychosomatic reality of man, based on medical and psychological explanations.

Identity in an anthropological approach

Anthropology is a field that studies man in society in the context of historical changeability. Based on cultural and socio-economic aspects, anthropological research concerns the role of culture and power structures in human life. The most common strands of anthropology are cultural anthropology, social anthropology, and physical anthropology. Cultural anthropology concerning human identity is like sociological issues.

Identity in anthropological terms relates to human culture. Defining culture, B. Malinowski emphasizes: "Culture is a determinant of human behavior, but at the same time as a dynamic reality, it is also causally determined" (Malinowski, 1937). The necessity to confront others and the identification of man with homogeneous areas are the features that determine the existence of the identity process. In this aspect, particular attention

ka z terenami homogenicznymi. W tym aspekcie należy zwrócić szczególną uwagę na obszary położone na pograniczach, gdyż są one bardziej zróżnicowane pod względem różnorodności społecznych. Według słownika etnologicznego „tożsamość kulturowa to najważniejszy rodzaj tożsamości zbiorowej, który polega na historycznie uwarunkowanym, kulturowym sposobie zachowania przez daną zbiorowość ludzką istnienia i ciągłości gatunku oraz równowagi biopsychicznej” (Staszczak, 1987, s. 351).

Problem tożsamości intensywnie podejmowany był przez antropologów, etnografów i socjologów w latach dwudziestych XX wieku. Jako obiektywny i subiektywny wyróżnik grupy społecznej tożsamość ma duże znaczenie poznawczo-naukowe. Dzięki antropologicznym badaniom tożsamości, przybliżone zostają mechanizmy skomplikowanych procesów społecznych. M. Latoszek podejmując tematykę zjawiska stwierdza, że „zachowanie tożsamości jest to zachowanie historycznego trwania” (Latoszek, 1990, s. 20).

Kategoria tożsamości dotyczy określonych grup społecznych, które w antropologii wiązane są z terminami „grupa etniczna” i „grupa etnograficzna”. Tożsamość w takim kontekście związana jest z charakterem grupy społecznej i procesami, jakie ją kształtują. Niejednokrotnie wspomniane zostało, że jedną z najważniejszych cech tożsamości jest powiązanie człowieka lub grupy z określonym terytorium. Jest to cecha wspólna dla wszystkich grup. Zróżnicowanie grupowe natomiast, zależy może od stopnia zorganizowania grupy lub jej struktury społecznej. Przykładem są grupy etniczne, posiadające zorganizowaną strukturę społeczną, w przeciwieństwie do grup etnograficznych, które takiej struktury nie posiadały. Istotnym wyróżnikiem dla grup jest relacja „swoj-obcy” (Ossowski, 1967). Na tej podstawie można stwierdzić podobieństwa i różnice określające dane grupy społeczne. Porównywanie grup etnicznych powoduje uwypuklenie cech, które różnicują je między sobą. Zróżnicowanie odnosi się również do typów więzi, na których opierają się relacje członków grup oraz ich utożsamianie się z państwem i narodem. S. Ossowski w „Analizie socjologicznej pojęcia ojczyzny” (Ossowski, 1967) wskazuje trzy typy więzi:

1. więzi narodowe – obecne w nich więzi ideologiczne,
2. więzi regionalne – wskazujące na przywiązanie do danego terytorium,
3. więzi jednostkowe – określane jako więź z „ojczyzną prywatną”.

Na podstawie podziału wymienionych więzi autora, można zauważyć różnicę pomiędzy sytuacjami grupy etnicznej i etnograficznej. Grupa etniczna zazwyczaj posiada dwa typy więzi: regionalną i narodową. Grupa etnograficzna natomiast opiera się zazwyczaj na więziach regionalnych i prywatnych. Biorąc pod uwagę takie zróżnicowanie, można stwierdzić, że etniczność jest zjawiskiem szerszym niż zależność etnograficzna.

should be paid to the borderland areas, as they are more diverse in terms of social diversity. According to the ethnological dictionary, “cultural identity is the most important type of collective identity, it consists in the historically conditioned, cultural way of preserving by a given human community the existence and continuity of the species and the biopsychic balance” (Staszczak, 1987, p. 351).

The issue of identity was intensively discussed by anthropologists, ethnographers and sociologists in the 1920s. As an objective and subjective distinguishing feature of a social group, identity is of great cognitive and scientific importance. Thanks to anthropological studies of identity, the mechanisms of complex social processes are brought closer. M. Latoszek, taking up the subject of the phenomenon, states that “preserving identity is preserving historical duration” (Latoszek, 1990, p. 20).

The category of identity concerns specific social groups, associated in anthropology with the terms “ethnic group” and “ethnographic group”. Identity in this context is related to the character of a social group and the processes that shape it. It has been mentioned many times that one of the most important features of identity is the link between a person or a group and a specific territory. This is a feature common to all groups. Group differentiation, on the other hand, may depend on the degree of organization of the group or its social structure. An example concerns ethnic groups that have an organized social structure, as opposed to ethnographic groups that do not. The “self-stranger” relationship is an important distinguishing feature for the groups (Ossowski, 1967). On this basis, it is possible to identify the similarities and differences determining given social groups. Comparing ethnic groups highlights the features that differentiate them from one another. Diversity also refers to the types of ties on which the relationships of group members and their identification with the state and nation are based. S. Ossowski in his “Sociological analysis of the concept of the fatherland” (Ossowski, 1967) indicates three types of ties:

1. national ties – ideological ties present in them,
2. regional ties – indicating attachment to a given territory,
3. individual ties – defined as the bond with the “private homeland”.

Based on the author’s breakdown of the above-mentioned ties, one can notice the difference between the situations of the ethnic and ethnographic groups. An ethnic group usually has two types of ties: regional and national. The ethnographic group, on the other hand, is usually based on regional and private ties. Considering such diversity can result in concluding that ethnicity is a wider phenomenon than ethnographic dependence.

When analyzing the functioning of social groups, it should be emphasized that some of them are characterized by long duration, others short. There

Analizując funkcjonowanie grup społecznych, należy podkreślić fakt, że niektóre z nich charakteryzują się długim trwaniem, inne krótkim. Wyróżnia się również grupy przejściowe, o podwójnej świadomości, charakterystyczne dla obszarów pogranicznych. Grupy etnograficzne pogranicza często stają się nasycone cechami kulturowymi obu stron narodu. Aby ukazać zróżnicowanie grup etnograficznych, etnicznych i grup pogranicza, należy przybrać dwa kryteria: obiektywnych cech kulturowych oraz samoidentyfikacji. Cechy obiektywne wskazują odrębność grupy na podstawie jej charakteru kulturowego (Szyfer, 1997). Na tej podstawie możliwe jest wytyczenie granic danej grupy etnograficznej. Zabiegi takie należą do działań atlasowych, jednak nie są one wystarczające wobec grup etnicznych. W tym wypadku do określenia grupy niezbędny jest aspekt samoidentyfikacji, którą określa dana grupa.

Istotne podczas różnicowania grup etnicznych i etnograficznych kryteria obiektywne i subiektywne stanowią również determinanty tożsamości kulturowej. Tożsamość kulturowa w ujęciu antropologicznym jest najważniejszym czynnikiem budującym odrębność grup, stanowiącym podstawową kategorię badawczą. Analizując grupy pogranicza i grupy autochtoniczne w procesach społeczno-kulturowych, można zauważyć kategorię zawierającą cechy bliskości i dystansu, czyli „swój” i „obcy”. Terytoria autochtoniczne często konfrontują dwa lub nawet trzy charakterzy kulturowe na wspólnym obszarze. W takiej sytuacji konieczne staje się zapożyczenie lub wybór jednej kultury, wdrażając ją tym samym do swojej tożsamości. Wpływa to na proces kształtowania tożsamości na podstawie dwóch lub więcej nurtów. Konfrontacje z „innymi” powodują łagodzenie poczucia odrębności, sprzyjając integracji. Z drugiej zaś strony, konfrontacja powodująca refleksję nad własną grupą, w tym samym procesie może również wpływać na silniejsze podtrzymywanie tożsamości, niż na jej zacieranie.

Tożsamość kulturowa rozpatrywana może być pod względem dwóch płaszczyzn: obiektywnych cech kulturowych i subiektywnie odczuwanej odrębności. Do kulturowych cech obiektywnych, zalicza się historycznie uwarunkowane elementy dziedzictwa kulturowego. Ważne jest, aby w takich elementach zaznaczone były struktury składowych elementów danej kultury. Struktura w tym aspekcie nadaje porządek pomiędzy zakresem wyróżników i odrębności kultury a jej elementami powszechnymi, typowymi dla wielu kultur regionalnych. Przewaga jednych czynników nad drugimi stanowi informację o dystansie kulturowym oraz trwałości podziału między danymi kulturami. Ważną rolę w charakterystyce kulturowej pełnią elementy binarne, będące różnymi wzorami obejmującymi to samo pole semantyczne i pełniącymi te same funkcje. Powstałe w ten sposób zróżnicowanie w danej kulturze stwarza podstawy przyjmowania „obcych” form grup regionalnych (Szyfer, 1997). Elementy dziedzictwa kulturowego, które zostały ukształto-

are also transition groups with double awareness, characteristic of border areas. Borderland ethnographic groups often become imbued with the cultural features of both sides of the nation. To show the diversity of ethnographic, ethnic and borderland groups, two criteria should be adopted: objective cultural features and self-identification. Objective features indicate the distinctiveness of a group based on its cultural character (Szyfer, 1997). On this basis, it is possible to delineate the boundaries of a given ethnographic group. Such measures belong to the atlas activities, but they are not sufficient for ethnic groups. In this case, to define a group, the aspect of self-identification that is defined by the group is necessary.

Objective and subjective criteria, important when distinguishing between ethnic and ethnographic groups, are also determinants of cultural identity. Cultural identity in anthropological terms is the most important factor building the separateness of groups, constituting the basic research category. When analyzing borderland groups and indigenous groups in socio-cultural processes, one can notice a category containing the features of closeness and distance, i.e., “my own” and “other”. Indigenous territories often confront two or even three cultural characters in a common area. In such a situation, it becomes necessary to borrow or choose one culture, thus implementing it into one’s identity. This influences the process of shaping identity based on two or more trends. Confrontations with “others” soften the feeling of separateness, favoring integration. On the other hand, a confrontation that causes reflection on one’s own group, in the same process, may also contribute to a stronger identity maintenance than blurring it.

Cultural identity can be considered in terms of two planes: objective cultural features and subjectively perceived separateness. Objective cultural features include historically conditioned elements of cultural heritage. It is important that the structures of the constituent elements of a given culture are marked in such elements. The structure in this aspect provides order between the range of distinguishing features and distinctiveness of culture and its common elements, typical of many regional cultures. The advantage of some factors over others provides information about the cultural distance and the durability of the division between given cultures. Binary elements, different patterns covering the same semantic field and fulfilling the same functions, play an important role in cultural characterization. The resulting diversity in each culture creates the basis for adopting “foreign” forms of regional groups (Szyfer, 1997). Elements of cultural heritage that have been historically shaped have cultural patterns that play a role in the functioning of a group. The elements must be socially sanctioned by the group. Sanctioning is part of a scheme that reduces some archaic elements and introduces new, modernized changes. However, any

wane historycznie, posiadają wzory kultury pełniące funkcje w funkcjonowaniu danej grupy. Elementy te muszą być usankcjonowane społecznie przez grupę. Usankcjonowanie jest częścią schematu redukującego niektóre elementy archaiczne i wprowadzającego nowe, zmodernizowane zmiany. Jednak każda innowacja musi uwzględniać losy historyczne i polityczne obszarów, na których znajdują się dane grupy. Ważne są również aspekty gospodarcze i struktura społeczna, posiadająca własną inteligencję, która decyduje o działaniach podtrzymujących własną tożsamość (Szyfer, 1997).

Analizując tożsamość pod względem antropologicznym, również spotykamy się z pojęciem „świadomości”. Tożsamość mogą tworzyć różne progi wartości, odnoszące się do „ostrości” poczucia świadomości, które można stopniować. Poczucie to może być nieuświadomiane, na poziomie potencjalnym. Opiera się ono wówczas na wzorach kulturowych. Poczucie pełnej świadomości natomiast może być podbudowane znajomością historyczną pochodzenia grupy oraz świadomością więzi etnicznej lub regionalnej, wiążącej jednostkę z grupą, regionem, narodem i państwem (Ossowski, 1946).

Tworzenie się wspólnej wizji tożsamości w kontekście kulturowym, wspólnych cech, tradycji i konfrontacji z cechami różnicującymi, opiera się na faktycznych cechach kultury i na stereotypach, które zostały ukształtowane historycznie. Znaczenie funkcjonowania i kształtowania stereotypów kulturowych podkreśla większość badaczy zajmujących się problematyką grup etnicznych i etnograficznych. A. Kapiszewski zwraca uwagę na społeczny charakter funkcjonowania stereotypów, który nie jest uzależniony od indywidualnego obrazu poszczególnych członków grupy (Kapiszewski, 1978). Stereotyp charakteryzują takie cechy jak standaryzacja, niezmiennosc i automatyzm. Warunki współżycia grup etnicznych tworzą podłoże dla powstawania różnych uprzedzeń pogłębiających dystans kulturowy. Na zanikanie takich uprzedzeń może mieć wpływ częsty interakcjonizm kulturowy, powodujący zacieranie stereotypów społeczno-kulturowych.

Tożsamość w ujęciu filozoficznym

Pojęcie tożsamości określa między innymi: kim jesteśmy, co sobą wyrażamy, jakie mamy przekonania trwając w zmieniającej się rzeczywistości. Klasyczne koncepcje w historii filozofii dotyczące tożsamości rzeczy i człowieka są nieco zapomniane. Warto przytoczyć założenia kilku myślicieli, gdyż tożsamość jest pojęciem rodzeniem filozoficznym. Interesuje ona filozofów od czasu Heraklita, urodzonego w 540 r. p.n.e. w Efezie, który powiedział, że „niepodobna wstąpić dwukrotnie do tej samej rzeki” (Tatarkiewicz, 2003a, s. 31), „wszystko płynie” (Tatarkiewicz, 2003a, s. 31). Centralnym elementem świata jest koncepcja zmiany. Dla filozofów podzielających ten pogląd oczywistym jest, że każdy przedmiot się zmienia, a także człowiek – nie jest stale tym samym człowiekiem

innovation must consider the historical and political fate of the areas in which the groups are located. economic aspects and the social structure, having its own intelligence, which determines the actions to maintain their own identity are also important. (Szyfer, 1997).

When analyzing identity from an anthropological point of view, we also come across the concept of “consciousness”. Identity can create different value thresholds relating to the “sharpness” of awareness, which can be graded. This feeling may be beyond awareness on a potential level. It is then based on cultural patterns. The sense of full awareness, on the other hand, may be based on the historical knowledge of the group’s origin and the awareness of the ethnic or regional bond linking the individual with the group, region, nation, and state (Ossowski, 1946).

The formation of a shared vision of identity in a cultural context, shared features, traditions, and confrontation with differentiating features is based on the actual cultural features and stereotypes that have been shaped historically. The significance of the functioning and shaping of cultural stereotypes is emphasized by most researchers dealing with the issues of ethnic and ethnographic groups. A. Kapiszewski draws attention to the social nature of the functioning of stereotypes, not dependent on the individual image of individual group members (Kapiszewski, 1978). A stereotype is characterized by such features as standardization, immutability, and automatism. Conditions for the coexistence of ethnic groups create a basis for the emergence of various prejudices that deepen the cultural distance. Disappearance of such prejudices may be influenced by frequent cultural interactionism, causing blurred socio-cultural stereotypes.

Identity in philosophical terms

The concept of identity determines, among other things: who we are, what the expression of ourselves is, what beliefs we have in the changing reality. Classic concepts in the history of philosophy regarding the identity of things and man are somewhat forgotten. It is worth quoting the assumptions of several thinkers because identity is a corely philosophical concept. It has interested philosophers since the time of Heraclitus, born in 540 B.C.E. in Ephesus. He said that “You Cannot Step into the Same River Twice” (Tatarkiewicz, 2003a, p. 31), “everything flows” (Tatarkiewicz, 2003a, p. 31). The concept of change is central to the world. For philosophers who share this view, it is obvious that every object changes, and a person is not always the

(Nowaczyk, 2003). Pojęcie tożsamości znajduje dziś liczne zastosowania poza kontekstem filozoficznym i cieszy się rosnącym zainteresowaniem współczesnej wiedzy naukowej.

Zasada tożsamości została zdefiniowana również przez Parmenidesa, filozofa greckiego, żyjącego ok. VI w. p.n.e., jako prawo logiczne, które głosi, że „każdy byt jest tym, czym jest” (Tatarkiewicz, 2003a, s. 35), „każdy przedmiot jest identyczny z samym sobą” (Tatarkiewicz, 2003a, s. 35) ($p=p$, $x=x$). Parmenidowski byt nie posiada początku i końca, jest wieczny, jest ciągły, nieruchomy, niepodzielny, jest stały i jeden. Zasada tożsamości została uznana za jedno z pierwszych praw myśli i bytu (Forrest, 2010). Miała ona także znaczenie dla filozofii nowożytnej, w rozwoju, której dużą rolę odegrali np.: Giordano Bruno, Spinoza, Leibniz i Schelling.

Według włoskiego filozofa renesansu, poety, teologa, dominikanina Giordano Bruno (1548-1600) wszechświat jest manifestacją boskiej, wszystko obejmującej i wszechogarniającej natury. Stanowi nieskończony, niezmienny, nieruchomy, wieczny byt (Piórczyński, 2011). Nie sposób wyróżnić w nim części, jedną rzecz oddzielić od drugiej, to, co skończone, od tego, co nieskończone, jako że „wszechświat jest cały centrum” (Tatarkiewicz, 2003b, s. 21), jedną niepodzielną substancją. Jego teorie dotyczące kosmologii i astronomii opierające się na teorii Kopernika wyprzedzały ówczesną naukę. Bruno pod zarzutem herezji został skazany przez Kościół katolicki na spalanie żywcem na stosie (Piórczyński, 2011).

Kolejną teorię odnoszącą się do tożsamości człowieka przypisuje się Benedyktowi de Spinoza (1632-1677), filozofowi niderlandzkiemu głoszącemu, że istnieje jedna substancja, z której zbudowany jest wszechświat (Feldman, 2009). Musi ona istnieć sama przez się, musi być nieskończona i być przyczyną istnienia wszystkich innych bytów. Nie może to być, zatem nic poza Bogiem. Jeśli jest to Bóg i Bóg jest jedną substancją, to wszystko, co istnieje jest Bogiem w znaczeniu dosłownym. A więc substancja tworząca cały wszechświat, materię, przyrodę, naturę i Bóg są całkowicie tożsame (tzw. panteizm racjonalistyczny) (Feldman, 2009).

Następnym autorem opisującym problematykę tożsamości jest niemiecki filozof, matematyk, fizyk, dyplomata Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716), który stworzył tzw. zasadę identyczności rzeczy nieodróżnialnych, z której wynika zasada tożsamości: $A=A$, opisującą, że każdy przedmiot jest tożsamy z samym sobą (Heller, 2014). Według jego teorii bytów, świat składa się z niezliczonej ilości „monad” – indywidualnych jednostek siły, które różnią się między sobą stopniem doskonałości. Nie ma dwóch jednakowych monad. Składają się z nich organizmy (np. ciało), lecz dusza jest monadą centralną. Monady nie są zależne od wpływów z zewnątrz, a harmonia między nimi pochodzi od Boga. Każdy byt jest osobny, w sensie absolutnym niezmienny i „każdy jest całym światem dla siebie samego” (Heller, 2014).

same person (Nowaczyk, 2003). Today, the concept of identity finds numerous applications outside the philosophical context and enjoys a growing interest in modern scientific knowledge.

The principle of identity was also defined by Parmenides, a Greek philosopher who lived around the 6th century BC, as a logical law which states that “every being is what it is” (Tatarkiewicz, 2003a, p. 35), “every object is identical with oneself” (Tatarkiewicz, 2003a, p. 35) ($p=p$, $x=x$). Parmenides’ existence has no beginning and no end, it is eternal, it is continuous, immobile, indivisible, it is constant and one. The principle of identity has been recognized as one of the first laws of thought and being (Forrest, 2010). It was also important for modern philosophy, in the development of which, for example, Giordano Bruno, Spinoza, Leibniz and Schelling played an important role.

According to the Italian Renaissance philosopher, poet, theologian, Dominican Giordano Bruno (1548-1600), the universe is a manifestation of a divine, all-embracing, and all-encompassing nature. It is an infinite, unchanging, immobile, eternal being (Piórczyński, 2011). It is impossible to distinguish parts in it, to separate one thing from another, the finite from the infinite, as “the universe is the whole center” (Tatarkiewicz, 2003b, p. 21), one indivisible substance. His theories of cosmology and astronomy based on the theory of Copernicus were ahead of the science of that time. Bruno was sentenced to be burned alive at the stake by the Catholic Church on charges of heresy (Piórczyński, 2011).

Another theory relating to human identity is attributed to Benedict de Spinoza (1632-1677), the Dutch philosopher who proclaimed that there is one substance from which the universe is made (Feldman, 2009). It must exist by itself, it must be infinite, and must be the cause of all other beings. So, it cannot be anything but God. If it is God and God is the only substance, then all that exists is God in the literal sense. Thus, the substance that makes up the entire universe, matter, nature, and God are completely identical (the so-called rationalist pantheism) (Feldman, 2009).

Another author describing the problem of identity is the German philosopher, mathematician, physicist, diplomat Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716). He created the so-called the principle of the identity of indistinguishable things, it results in the principle of identity: $A=A$, which describes that every object is identical with itself (Heller, 2014). According to his theory of beings, the world is made up of countless “monads” – individual units of force with varying degrees of perfection. No two monads are alike. They are made up of organisms (e.g., the body), but the soul is the central monad. Monads are not dependent on outside influences, and the harmony between them comes from God. Each being is separate, unchanging in the absolute sense, and “each is the whole world for itself” (Heller, 2014).

Filozofia tożsamości niemieckiego filozofa Friedricha Schellinga kształtowała się w okresie 1801-1804 r. Snuł on rozważania nad rozumem, traktował rozum jako „najwyższą i pierwszą realność”, co jest właściwie negacją filozofii, dla której ostatecznym punktem odniesienia jest relacja podmiot-przedmiot. Według Schellinga – „absolutny rozum jest jeden i nieskończony, obejmujący wszelki byt, o ile ten jest bytem w sobie, równość rozumu z samym sobą sprawia, że jego najwyższym prawem jest prawo tożsamości” (Schelling, 1856-1861, s. 117). Tak rozwinęło się pojęcie tożsamości absolutnej, bytu absolutnego czyli Jednego Boga. Filozofię tożsamości Schelling zaczerpnął z filozofii Spinozy i Bruno’a (Nowaczyk, 2003).

Filozofowie, którzy rozróżniają wiele sposobów istnienia mogą przyjąć, że różnym sposobom istnienia odpowiadają różne pojęcia tożsamości. Czym innym byłaby wtedy tożsamość liczb, rzek i czym innym tożsamość osoby. Taki pogląd jest nie do przyjęcia dla filozofów, którzy opowiadają się za jednolitym pojęciem istnienia i za uniwersalnym pojęciem tożsamości (Nowaczyk, 2003). Jeżeli jednak wprowadzimy kryteria tożsamości dla różnych kategorii obiektów, możemy posługiwać się stale tym samym – uniwersalnym pojęciem tożsamości. Opisane wyżej problemy filozoficzne nie utrudniają jednak posługiwania się pojęciem tożsamości w nauce i życiu codziennym.

Podsumowanie

Na podstawie analizy ujęcia tożsamości w perspektywie socjologicznej, psychologicznej, antropologicznej i filozoficznej można stwierdzić, że zagadnienie istnienia i funkcjonowania człowieka poruszane było przez wielu przedstawicieli różnych dziedzin, w różnych okresach czasu. Jednak analizując zjawisko z uwzględnieniem wymienionej literatury, można zauważyć, że „tożsamość” jest pojęciem uniwersalnym. Oznacza to, że jest to zjawisko aktywne w wielu dziedzinach nauki zawarte w różnych okresach czasowych. W związku ze zmianą czasów w jakich funkcjonuje człowiek i społeczeństwo, zmienia się również rola tożsamości. Na tej podstawie można uznać, że tożsamość jest pewnego rodzaju procesem, w którym człowiek i społeczeństwo dopasowuje się do otaczającego świata społecznego. Inaczej będzie funkcjonowała tożsamość człowieka w czasach średniowiecza, a inaczej w ponowoczesności. W związku z tym nasuwa się myśl, że tożsamość człowieka uzależniona jest od czynników zewnętrznych. Na procesowość tożsamości wpływa również fakt, że kształtowanie tożsamości człowieka odbywa się przez cały okres jego życia. Dlatego tożsamość można podporządkować bardziej punktom ruchomym niż stałym. Jednak za niezmiennie można uznać elementy, które wpływają na tworzenie się tożsamości, do których można zaliczyć pochodzenie, kulturę, religię, narodowość. Warto zwrócić uwagę także na pojęcia „świadomości” i „tożsamości”. Analizując

The philosophy of identity of the German philosopher Friedrich Schelling was shaped in the period 1801-1804. He considered reason, treated reason as “the highest and first reality”, a negation of philosophy for which the subject-object relation is the ultimate point of reference. According to Schelling – “absolute reason is one and infinite, embracing all being, as long as it is a being in itself, the equality of reason with itself makes its highest law the law of identity” (Schelling, 1856-1861, p. 117). This is how the concept of absolute identity, absolute being, that is, One God, developed. Schelling sourced the philosophy of identity from the philosophy of Spinoza and Bruno (Nowaczyk, 2003).

Philosophers who distinguish between many modes of existence may assume that different concepts of identity correspond to different modes of existence. It would be something else than the identity of numbers, rivers, and the identity of a person. Such a view is unacceptable to philosophers who advocate a uniform concept of existence and a universal concept of identity (Nowaczyk, 2003). However, if we introduce identity criteria for different categories of objects, we can constantly use the same – universal concept of identity. The philosophical problems described above do not, however, hinder the use of the concept of identity in science and in everyday life.

Summary

Based on the analysis of the approach to identity in a sociological, psychological, anthropological, and philosophical perspective, it can be concluded that the issue of human existence and functioning was raised by many representatives of various fields, at various times. However, when analyzing the phenomenon considering the literature, it can be noticed that “identity” is a universal concept. This means that it is an active phenomenon in many fields of science, included in different periods of time. Due to the change of times in which man and society function, the role of identity is also changing. On this basis, it can be concluded that identity is a kind of process in which man and society adjusts to the surrounding social world. Human identity will function differently in the Middle Ages than in postmodernity. Therefore, a thought comes up that human identity depends on external factors. The process-nature of identity is also influenced by the fact that shaping a person's identity takes place throughout their entire life. Therefore, identity can be subordinated to movable rather than fixed points. However, the elements that influence the formation of identities, such as origin, culture, religion, and nationality, can be considered unchanging. It is also worth paying attention to the concepts of “awareness” and “identity”. When analyzing the above article, the concept of consciousness in the context of identity often appears. However, based

powyższy artykuł często pojawia się pojęcie świadomości w kontekście tożsamości. Jednak na podstawie niektórych zjawisk należy rozróżnić oba pojęcia. W szczególności warto zwrócić uwagę na tożsamość kulturową, która nie jest jednoznaczna ze świadomością kulturową, gdyż świadomość przynależności do danej kultury nie warunkuje poczucia tożsamości kulturowej. W takim kontekście świadomość i tożsamość nie są pojęciami jednoznacznymi. Bycie świadomym swojego pochodzenia nie jest jednoznaczne z utożsamianiem się z daną kulturą. W takim aspekcie można stwierdzić, że zjawisko świadomości może być szersze, mające większy zasięg, jednak głębszym zjawiskiem na tym przykładzie będzie poczucie tożsamości.

Kategoryzacja tożsamości w wymienionych dziedzinach naukowych daje pogląd na charakterystykę tożsamości w ujęciach społecznych. Dziedzina socjologii porusza aspekty tożsamości jednostkowej i zbiorowej, psychologia podkreśla jednostkowe aspekty tożsamości, nauka antropologiczna opisuje aspekty kulturowe tożsamości, a dziedzina filozofii zwraca uwagę na zagadnienia egzystencjalne wpływające na tożsamość ludzką. Opis tożsamości zawarty w wymienionych dziedzinach pozwala zwerifikować elementy wspólne i różnice omawianego zjawiska.

on some phenomena, it is necessary to distinguish between both concepts. It is worth paying attention to cultural identity, it is not synonymous with cultural awareness, as the awareness of belonging to a given culture does not condition the sense of cultural identity. In such a context, consciousness and identity are not unambiguous concepts. Being aware of your origin does not mean identifying yourself with a given culture. In such an aspect, it can be concluded that the phenomenon of consciousness may be wider, having a greater scope, but the deeper phenomenon in this example will be the sense of identity.

Categorization of identity in the above-mentioned scientific fields provides an overview of the characteristics of identity in social terms. The field of sociology touches upon aspects of individual and collective identity, psychology emphasizes individual aspects of identity, anthropological science describes the cultural aspects of identity, and the field of philosophy draws attention to existential issues affecting human identity. The description of identity in the above-mentioned areas enables a verification of the common elements and differences of the discussed phenomenon.

Bibliografia / References

1. Bauman, Z. (1994). *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*. Warszawa: Instytut Kultury.
2. Caruso, I. A. (1953). *Psicoanalisi e sintesi dell'esistenza*. Torino: Marietti.
3. Cencini, A. (1988). *Amerai il Signore Dio Tuo. Psicologia dell'incontro con Dio*. Bologna: Edizioni Dehoniane.
4. Dziewiecki, M. (1999). *Psychologiczne interpretacje tożsamości człowieka*, pobrane z: https://opoka.org.pl/biblioteka/I/IP/tozsamosc_czlowieka.html.
5. Elias, N., Scotson, J. (1965). *The Established and the Outsiders*. London: Frank Cass.
6. Feldman, S. (2009). *Spinoza, Historia filozofii żydowskiej*. Kraków 2009.
7. Forrest, P. P. (2010). *The Identity of Indiscernibles*. W: Stanford Encyclopedia of Philosophy, Stanford: Stanford University.
8. Frankl, V.E. (1959). *Grundriss der Existenzanalyse und der Logotherapie*. Munchen-Berlin: Urban u. Schwarzenberg.
9. Gebstattel, V. (1959). *Gedanken zu einer anthropologischen Psychotherapie*. Munchen-Berlin: Urban u. Schwarzenberg.
10. Giddens, A. (2001). *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*. Warszawa: PWN.
11. Goffman, E. (1971). *Il comportamento in publico*. Torino: Einaudi.
12. Heller, M, Pabjan, T. (2014). *Elementy filozofii przyrody*. Kraków: Copernicus Center Press.
13. Kapiszewski, A. (1978). *Stereotyp Amerykanów polskiego pochodzenia*. Warszawa: Zakład Narodowy im Ossolińskich.
14. Krappmann, L. (1978). *Soziologische Dimension der Identität*. Stuttgart: Klett-Cotta.
15. Latoszek, M. (1990). *Kaszubi-grupa etniczna o statusie autochtonicznym*. W: *Kaszubi. Monografia socjologiczna*. Rzeszów: TNOiK.
16. Malinowski, B. (1937). *Kultura jako wyznacznik zachowania się*, *RPEiS 17(1)*, 1937, 101-127.
17. Mead, G.H. (1968). *Mind, self and society*. Chicago: University of Chicago Press.
18. Nowaczyk, A. (2003). *O dekonstruowaniu pojęcia tożsamości*, *Principia XXXIV*, 2003, 153-167.
19. Ossowski, S. (1946). *Analiza socjologiczna pojęcia ojczyzny*. Łódź: Zakłady graficzne „Książka”.
20. Ossowski, S. (1967). *Zagadnienie więzi regionalnej i narodowej na Śląsku Opolskim*. Warszawa: PWN.
21. Paleczny, T. (2008). *Socjologia tożsamości*. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne-Oficyna Wydawnicza AFM.
22. Parsons, T. (1951). *The social system*. Illinois: The Free Press.

23. Piórczyński, J. (2011). *Filozofia życia Schellinga*. Łódź: Acta Universitatis Lodziensis.
24. Rogers, C.R. (1951). *Atheory of therapy, personality, and interpersonal relationship,as developed in the Client-Centered framework*. New York: McGraw-Hill.
25. Schelling, F.W.J. (1856-1861). *Sämtliche Werke*. Sttudgart: JG Cotta.
26. Staszczak, Z. (1987). *Słownik etnologiczny. Terminy ogólne*. Warszawa-Poznań: PWN.
27. Szyfer, A. (1997). *Tożsamość kulturowa: implikacje teoretyczne i metodologiczne*, Poznań: Muzeum Historii Polski.
28. Tatarkiewicz, W. (2003a). *Historia filozofii*. t. 1. Warszawa: PWN.
29. Tatarkiewicz, W. (2003b). *Historia filozofii*. t. 2. Warszawa: PWN.
30. Turner, J.H. (2019). *Struktura teorii socjologicznej*. Warszawa: PWN.
31. Veelken, L. (1978). *Eingfuhrung in die Identitatherapie*. Stuttgart: Enke.
32. Vitz, P. (1987). *Psicologia e culto di Sé: Studio critico*. Bologna: Centro Editoriale Dehoniano.